

Armend MEHMETI

**RESURSET E NAFTËS FAKTORË NË NDRYSHIMIN E
RELACIONEVE NDËRKOMBËTARE NË EVROPË NË
FILLIM TË SHEKULLIT XX**

Abstrakt

Në fillim të shekullit njëzet me fuqizimin ekonomik të Gjermanisë dolën në pah edhe ambiciet e saj kolonialiste. Projekti për ndërtimin e hekurudhës Berlin-Bagdad, që filloi së realizuari më 1903, kishte për qëllim krijimin e një porti gjerman në Gjirin Persik. Ambiciet gjermane rrezikuan posedimet e burimeve të naftës, të cilat prej kohësh i mbante Britania në këtë rajon. Ngaqë perspektiva e naftës ishte e ndritshme si një burim inovativ për kohën, Britania e Madhe u angazhua në parandalimin e depërtimit gjerman në Lindje të Mesme. Përpjekjet britanike u lehtësuan nga ndryshimi i dhunshëm i dinastisë sunduese në Serbi.

Ky akt ndryshoi raportet midis Serbisë dhe Austro-Hungarisë, duke shkaktuar kështu barrierën e parë kundërgjermane në Ballkan që do të fuqizohej me krijimin e Antantës dhe mundësimin e ndikimit kulturor dhe politik të Rusisë tek sllavët e Ballkanit. Njëkohësisht britanikët mbështetën xhonturqit në rrëzimin e Abdylhamitit II, më 1909, gjë që ndryshoi raportet midis Perandorisë Osmane dhe Austro-Hungarisë. Në këto rrethana shtetet ballkanike, si: Serbia, Bullgaria, Greqia dhe Mali i Zi nën maskën e “çlirimit të vendit të tyre dhe dëbimit të turqve nga Ballkani”, finalizuan projektet për ndarjen e territoreve në Ballkan, respektivisht të copëtimit të trevave shqiptare. Këto rrethana të kombinuara me faktorë tjerë çuan në shpërthimin e luftërave ballkanike dhe më pas si rrjedhojë edhe të ballafaqimeve politike midis Fuqive në Konferencën e Ambasadorëve në Londër, apo më tej edhe në Luftën e Parë Botërore. Punimi “Resurset e naftës faktorë në ndryshimin e relacioneve ndërkombëtare në Evropë në fillim të shekullit XX” ka për qëllim të analizojë faktorët dhe interesat që çuan në ndryshimin e këtyre raporteve, mënyrës se si u zhvilluan

dhe shkaqet që prodhuan ato, me theks të veçantë rastit të trevave shqiptare.

Fjalë kyçe: *nafta, hekurudha, aleanca, Britania, Perandoria Osmane etj.*

Në pjesën e dytë të shekullit nëntëmbëdhjetë në skenën politike të Evropës filloi të paraqitej një fuqi e re - Gjermania. Deri në vitin 1860 Gjermania në sytë e Bizmarkut kishte qenë vetëm një shkëndijë drite. Pas fitoreve të njëpasnjëshme ushtarake, duke mposhtur Danimarkën (1863), Austrinë (1866) dhe Francën (1871), Bizmarku e bashkoi dhe konsolidoi Gjermaninë si një fuqi sfiduese, e cila doli kundër *status quo*-së në Evropë.¹

Krahas konsolidimit politik Gjermania përparoi dukshëm edhe në sferën ekonomike dhe teknologjike. Për një kohë të shkurtër Gjermania e kaloi Britaninë në prodhimin e hekurit, pajisjeve mekanike, kimike dhe elektrike. Industria gjermane kishte nevojë për lëndë të para dhe si rezultat dolën në pah edhe ambiciet e saj kolonialiste. Pasi Afrika dhe Azia ishin një arenë ballafaqimesh të fuqive evropiane, fokusi gjerman u orientua drejt Perandorisë Osmane duke shfrytëzuar njëkohësisht gjendjen e rëndë financiare të shtetit osman dhe të tregut të tij të gjerë. Por, edhe Perandoria Osmane kishte nevojë për t'u mbështetur tek një fuqi e re, që do të ishte rivale e fuqive tradicionale evropiane, në mënyrë që të arrihej një kundërbalancë ndaj ndikimit që këto fuqi ushtronin kundrejt saj.²

Pas Kongresit të Berlinit (1878) sulltani kërkoi që një mision ushtarak gjerman të vendosej në Stamboll. Më 1882 arriti në Stamboll një mision gjerman nën drejtimin e kolonelit Goltz.³ Afrimi midis Gjermanisë dhe Perandorisë Osmane u pasqyrua edhe me disa marrëveshje për ndërtimin e hekurudhave në brendësi të Perandorisë Osmane. Kompania gjermane Anatolian Railway Company (ARC) ndërtoi linjat hekurudhore të cilat lidhnin Stambollin me Ankaranë dhe Ankaranë me Konian, të përfunduara në vitet 1893 dhe 1896, por më e

¹ A. Fuat Borovali and Salih Diner, "The unrelenting logic of the balance of power: Great Power Diplomacy at the turn of the Century", *The Centenary of Balkan Wars (1912-1913)*, (2014): 63.

² Stanford J. Shaw & Ezel Kural Shaw, *Historia e Perandorisë Osmane dhe e Turqisë moderne*, Vëllimi II (Tiranë: Jehona Study Center, 2006), 282.

³ Feroz Ahmad, *The making of modern Turkey* (London: Routledge, 1993), 4-5.

rëndësishmja ishte koncesioni që qeveria osmane i akordoi kompanisë ARC në partneritet me kompaninë BRC (Baghdad Railway Company) për ndërtimin e hekurudhës Konia-Bagdad-Gjiri Persik më 1903,⁴ linjë e cila do ta lidhte Berlinin me Bagdatin. Por, e veçanta e kësaj marrëveshjeje qëndronte në faktin se kompanitë industriale gjermane, të udhëhequra nga Deutsche Bank dhe Georg Von Siemens, siguruan të drejtën për kërkimin e mineraleve nëntokësore përgjatë 20km në dy anët e linjës së projektuar të hekurudhës, përfshirë këtu edhe naftën nëse ajo do të zbulohet.⁵ Nafta e Lindjes së Mesme që do të sigurohej nga përfundimi i hekurudhës së Bagdadit do të ishte një burim i sigurt për Gjermaninë në epokën e transportit me naftën si lëndë djegëse. Suksesi gjerman nuk ishte i rëndësisë së vogël. Pozita gjeografike e Perandorisë Osmane, mbizotërimi në Ballkan, ngushticat e Dardaneleve dhe territori rreth Gjirit Persik, nga Alepo në Sinaj duke u kufizuar me Kanalin e Suezit dhe tregtinë britanike në Indi, sigurisht që e trazuan Britaninë, ngaqë ndërtimi i hekurudhës mund të përdorej edhe për bartjen e trupave ushtarake dhe të armëve/municioneve, prandaj paraqiste një kërcënim strategjik për burimet britanike të naftës në Persi. Nafta e Persisë ishte burim primar i furnizimit të marinës britanike.⁶

Rrezikimi i interesave britanike nga hekurudha Berlin-Bagdad bëhet më i theksuar pas vendimit të Gjermanisë për ndërtimin e një flote moderne brenda dy dekadash, për ta tejkaluar epërsinë detare britanike. Ky projekt po ashtu rrezikonte rrugët detare britanike të Mesdheut. Zhvillimi i hovshëm teknologjik dhe ambiciet gjermane në Ballkan, në Azi të Vogël, Kinë, Afrikë, Amerikë Jugore, Belgjikë etj., dhe rëndësia që Gjermania i kushtonte tregtisë detare etj., ishin indikacione të drejtuara kundër Britanisë së Madhe.⁷ Një tjetër

⁴ John Karkazis, Ioannis G. Vidakis, Gerogios C. Baltos, Joseph N. Bayeh, “Geo-economics vs Geo-politics: The Baghdad Railway Project and the Spoils of a Perpetual Economic War around Middle East”, *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*, Vol 8, No. 2 (2019): 210.

⁵ F. William Engdahl, “Oil and the origins of the ‘War to make the world safe for Democracy’”,

http://www.engdahl.oilgeopolitics.net/History/Oil_and_the_Origins_of_World_W/oil_and_the_origins_of_world_w.HTM (qasur më 10.10.2023)

⁶ *Po aty*.

⁷ William Edwards, *British Foreign Policy from 1815 to 1933* (London: Methuen & Co. LTD, 1934), 195; Frank Maloy Anderson & Amos Shartle Hershey, *Handbook*

argument me rëndësi ishte se fuqia ushtarake britanike bazohej në marinën e saj, ndërsa zgjerimi i rrjetit hekurudhor kontinental minonte avantazhet strategjike të shtetit me supremaci detare.⁸

Nafta paraqiste një lëndë të parë inovative për kohën. Ndërsa më parë ajo ishte përdorur kryesisht për ndriçim, zbulimi i motorit me djegie të brendshme nga Rudolf Disel më 1897,⁹ e shndërroi naftën në një burim të rëndësishë strategjike. Ky zbulim i dha hov zhvillimit të industrisë së transportit. U prodhuan automjete, anije, mjete të transportit për ngarkesa të rënda, madje disa vite më pas edhe aeroplanë. Në këtë mënyrë koncesionet e naftës u shndërruan në një çështje të rivalitetit ndërkombëtar,¹⁰ sidomos kur Çerçilli kishte vendosur që anijet luftarake, që atëherë operonin me thëngjill, të ndryshonin karburantin dhe të operonin me naftë.¹¹

Po të njëjtën periudhë, pra në fillim të shekullit XX, në Londër ishin krijuar mekanizma joformalë të cilët gjurmonin dhe studionin vendndodhjen e burimeve të naftës. Të dhënat e siguruara përdoreshin për orientimin e politikave zhvillimore industriale britanike, që pashmangshëm lidheshin më pas me politikën e jashtme të këtij vendi.¹² Për të ruajtur koncesionet e saj, por edhe për ta ruajtur primatin e fuqisë detare dhe kontrollin e deteve, ngaqë shumica e shteteve të Evropës Qendrore ishin të detyruar t'i respektonin kushtet dhe rregullat që hartoheshin në Londër, apo thjesht për të ruajtur interesat e saj të përgjithshme në botë, sidomos kur Londra ishte qendra financiare e botës,¹³ Britania e Madhe braktisi politikën e saj të

for the diplomatic history of Europe, Asia, and Africa 1870-1914 (Washington: Government Printing House, 1918), 470.

⁸ T.G. Otte, "The Foreign Office and defence of empire 1856-1914", in *Imperial Defence: The old world order 1856-1956*, edited by Greg Kennedy (London and New York: Routledge, 2008), 10-11.

⁹ Dietsche, KH. "History of the diesel engine", in: *Fundamentals of Automotive and Engine Technology. Bosch Professional Automotive Information*, edited by Reif K., Springer Vieweg, Wiesbaden (2014): 8-17.

¹⁰ Francis Delaisi, *Oil Its Influence on Politics* (London: The Labour Publishing Company Limited, 1922), 3.

¹¹ John H. Maurer, "The Ever-Present Danger: Winston Churchill's Assessment of the German Naval Challenge before the First World War", in: *Churchill and Strategic Dilemmas Before the World Wars*, edited by John H. Maurer, (London: Frank Cass Publishers, 2005), 11.

¹² Delaisi, *Oil Its Influence on Politics*, f. 3.

¹³ *Po aty*, 2.

izolimit. Një politikë e tillë ishte projektuar nga Lordi Salisbury dhe ndjekur gjatë viteve 1885-1902, me qëllimin primar shmangia nga aleancat e përhershme dhe rreshtimin e Britanisë në një pozicion mes, midis Aleancës së Trefishtë dhe bllokut Francë-Rusi.¹⁴ Në rrethana të ndryshuara ajo tani u detyrua të ndjekë një politikë të re në shkallë globale dhe rajonale. E para nënkuptonte afrimin gradual me Francën dhe Rusinë, ndërsa e dyta rezultoi me hezitimin britanik për të bashkëpunuar me Austro-Hungarinë në Ballkan dhe në ruajtjen e integritetit territorial të Perandorisë Osmane në pjesën evropiane të saj. Dobësimi i Perandorisë Osmane dhe bllokimi i Austro-Hungarisë në Ballkan ishin mënyra për ta ndaluar prirjen gjermane për ekspansion ndaj Lindjes. Në rrethana të caktuara, Britania e Madhe, e cila kishte siguruar ekzistencën e rendit regional ballkanik në Berlin, ishte e prirë për prishjen e saj.¹⁵

Kështu, për të parandaluar projektin hekurudhor gjerman, Britania lejoi që në Londër të vepronin organizata të ndryshme të popujve ballkanikë që synonin ndihmën e diplomacisë britanike në çështjet e tyre, sikurse bullgarët, grekët, maqedonasit, serbët, por edhe shqiptarët. Vlen të përmendim në këtë rast Aubrey Herbertin.¹⁶ Por, edhe diplomatë dhe agentë britanikë vepronin në realizim të kauzës së tyre në Ballkan. Përpjekjet britanike për të parandaluar depërtimin gjerman në Lindje u lehtësuan nga ndryshimi i dhunshëm i dinastisë sunduese në Serbi. Në qershor të vitit 1903 anëtarët e organizatës serbe “Crna Ruka” (Dora e zezë) vranë mbretin serb duke përmbysur kështu dinastinë Obrenoviq dhe ngritur në fron dinastinë Karagjorgjeviq.¹⁷ Obrenoviqët kishin qenë pro-austriakë, pasi gjatë

¹⁴ G. P. Googh & J. H. S. Masterman, *A Century of British Foreign Policy* (London: Council for the Study of International Relations. 1917, 43.

¹⁵ Olga Aganson, “The Balkan Wars (1912-1913) and restructuring of the regional order in Southeastern Europe”, *The Centenary of Balkan Wars (1912-1913)*, (2014): 164.

¹⁶ Operativa diplomatike dhe inteligjente e Britanisë së Madhe luajti një rol me rëndësi edhe në pavarësinë e Shqipërisë. Aubrey Herbert ishte anëtar i parlamentit dhe zyrtar i inteligjencës britanike. Herbert kishte qenë aktiv qysh më 1907 në nxitjen e pavarësisë së Shqipërisë nga Perandoria Osmane, ku atij i ishte ofruar edhe kurora e Shqipërisë për përpjekjet e tij, të cilën ofertë, miku i tij Asquith e bindi që ta refuzojë... për më tepër shih: Engdahl, *Oil and the origins...*

¹⁷ Nicholas J. Miller, “R.W Seton-Watson and Serbia during the reemergence of Yugoslavia, 1903-1914”, *Canadian Review of Studies in Nationalism*, XV, 1-2 (1988): 60.

kësaj kohe Serbia kishte pasur relacione të mira tregtare me Austro-Hungarinë, e cila në vitin 1882 ia kishte njohur Milan Obrenoviqit titullin mbret i Serbisë.¹⁸ Për dallim nga Obrenoviqët, Karagjorgjeviqët ishin nacionalistë dhe anti-austriakë. Deri në vrasjen e mbretit Aleksandër më 1903, Serbia kishte qenë një satelit i Austro-Hungarisë. Pas kësaj ngjarjeje, pas ardhjes në fron të Karagjorgjeviqëve, Serbia u orientua kah Rusia dhe zhvilloi një politikë që synonte Serbinë e Madhe.¹⁹ Me dinastinë Karagjorgjeviq fuqizohet edhe pozicioni politik i Nikolla Pashiqit,²⁰ njëri nga arkitektët e “Serbisë së Madhe”.

Ky akt (është fjala për komplotin kundër dinastisë Obrenoviq) krijoi barrierën e parë kundërgjermane në Ballkan, barrierë që u përforcua nga afrimi i Britanisë me Francën, e cila po ashtu rrezikohej nga fuqizimi i Gjermanisë. Për t’i dhënë fund rivaliteteve midis tyre në Egjipt, Marok, Sudan dhe vende tjera, Franca dhe Britania arritën një marrëveshje në vitin 1904, që u quajt marrëveshja e Antantës.²¹ Në këtë aleancë e shtyrë nga rrezikimi i planeve për pushtimin e territoreve osmane dhe pas disfatës nga Japonia, u kyç edhe Rusia. Rusët dhe britanikët zgjodhën mosmarrëveshjet e tyre rreth Afganistanit, Persisë dhe Tibetit, dhe në këtë mënyrë edhe Rusia aderoi në bllokun e Antantës.²²

Kjo aleancë kishte për qëllim krijimin e një ekuilibri të forcës për të siguruar paqen në Evropë apo për ta kundërbalancuar fuqinë agresive të Gjermanisë dhe të aleancës së trefishtë Gjermani-Austro-Hungari-Itali.²³ Një hap tjetër vendimtar për të parandaluar projektin hekurudhor ishte mbështetja që Britania e Madhe ia kishte dhënë xhonturqve. Suksesi i revolucionit xhonturk në vitin 1908, që e detyroi sulltanin të rivendosë një monarki kushtetuese parlamentare nxiti një

¹⁸ A.J.P Taylor, *The struggle for mastery in Europe 1948-1918* (London: Oxford, 1954), 346; Александар Раствоић, “Краљ Милан кроз призму британске политике”, *Историјски Часопис*. Књига. LV (2007): 247.

¹⁹ Richard C. Hall, “Serbia”, in: Richard F. Hamilton & Holger H. Herwig, *The Origins of the World War I* (Cambridge: University Press, 2003), 92.

²⁰ <https://www.011info.com/ko-je-bio/nikola-pasic-od-pekarskog-sina-do-oca-radikala-3> (qasur më 20.01.2024).

²¹ Martin Gilbert, *A History of the Twentieth Century, Volume One: 1900-1933*, (London: Harper Collins, 1997), 89.

²² G.P. Gooch and H Temperley, *British Documents on the Origins of the War 1898-1914*, Volume IV (London: Her Majesty's Stationary Office, 1929), 618-621.

²³ Anderson & Hershey, *Handbook for the diplomatic history*, 359.

seri të revoltave destabilizuese në provincat ballkanike të Perandorisë Osmane. Inteligjenca britanike ishte e përfshirë në nxitjen e këtyre zhvillimeve. Revolucionet xhonturke të vitit 1908 dhe 1909, të cilat përfunduan me rrëzimin e sundimit të Sulltan Abdylhamitit, i ofruan Francës dhe Britanisë së Madhe një mundësi të paprecedent për ta udhëhequr një lidhshmëri moral dhe politik në Lindjen e Afërme. Shumica e anëtarëve të Komitetit për Bashkim dhe Progres ishin edukuar në universitetet europereëndimore, kryesisht në Paris, duke u bërë adhurues të flaktë të institucioneve britanike dhe franceze.²⁴

Më 1908, kur Stambolli ishte nën sundimin kaotik të Komitetit për Bashkim dhe Progres, marrëdhëniet turko-britanike ishin mjaft të ngrohta. Ambasadori britanik në Stamboll, Louthier, në ditët e para pas revolucionit të vitit 1908, i dha përkrahje të fuqishme britanike revolucionit. Ai i kishte thënë ministrit të Jashtëm britanik, Eduard Grey, se “gjërat kanë shkuar më mirë sesa mundej”,²⁵ ndërsa regjimi xhonturk e shihte marrëveshjen midis sulltanit dhe gjermanëve mbi hekurudhën e Bagdadit dhe mbi të drejtat e naftës si një simbol i korrupsionit dhe shkatërrimit të burimeve kombëtare turke.²⁶ Pra në këtë mënyrë Britania e Madhe duke shfrytëzuar shkathtësinë diplomatike arriti të krijojë barriera për pengimin e ndërtimit të hekurudhës Berlin-Bagdad, e me këtë edhe ruajtjen e koncesioneve të naftës në Lindjen e Mesme. Kjo dëshmon për rëndësinë që nafta kishte jo vetëm për Britaninë, por edhe Gjermaninë dhe fuqitë tjera.

Reflektimi i rivalitetit midis Britanisë dhe Gjermanisë në trevat shqiptare

Ndryshimi i dinastisë sunduese në Serbi u manifestua me ngjalljen e ambicieve nacionaliste serbe. Austro-Hungaria nuk pranonte të hiqte dorë nga influenca që ajo kishte pasur mbi Serbinë, prandaj për ta kufizuar atë ajo aneksoi Bosnjë-Hercegovinën më 1908.²⁷ Ky akt

²⁴ Engdahl, *Oil and the origins...*; Edward Mead Earle, *Turkey, the Great Powers, and the Bagdad Railway: A study in imperialism* (New York: The Macmillan Company, 1924), 217-218.

²⁵ Hasan Ünal, “Britain and Ottoman Domestic Politics: From the Young Turk Revolution to the Counter-Revolution, 1908-9”, *Middle Eastern Studies*, Vol. 37, No.2 (2001), 1-2.

²⁶ Engdahl, *Oil and the origins...*

²⁷ L. S. Stavrianos, *Balkan since 1453* (London: Hurst & Company, 2000), 529.

shpërfaqti rivalitetin e hapur midis Austro-Hungarisë e Serbisë. Tani e tutje Austro-Hungaria u bë armik vdekjeprurës për sllavët e jugut, kurse Serbia si një kërcënim për Perandorinë Habsburge.²⁸ Në anën tjetër ky akt ndikoi që zgjerimi i Serbisë të orientohej në drejtim të jugut. Organizatat nacionaliste serbe si “Narodna Odbrana” (Mbrotjtja popullore) dhe “Crna Ruka” (Dora e zezë), filluan të rekrutnin dhe trajnonin komitë nga Bosnjë-Hercegovina dhe trevat tjera nën Perandorinë Osmane, duke trajnuar më vonë, ndër të tjerë, edhe vrasësit e arkidukës, Franc Ferdinand.²⁹

Në ballafaqimin e heshtur midis Austro-Hungarisë dhe Serbisë kjo e fundit pati mbështetjen e opinionit publicistik britanik. Gazetari britanik Luis Garvin deklaronte më 1908 se “Serbia ishte shtet i rrethuar, ndërsa serbët popull i burgosur”. Këtë thënie e shfrytëzoi akademiku serb Jovan Cvijiq për të theksuar, siç thoshte ai, “nevojën dhe legjitimitetin e Serbisë për dalje në det”.³⁰ Rrethanat e krijuara nga ballafaqimi midis fuqive u shfrytëzuan nga qeveria serbe për të aktualizuar projektet për ndërtimin e një hekurudhe ballkanike me dalje në Adriatik dhe në Mesdhe. Në këtë mënyrë do të realizoheshin pretendimet serbe për pushtimin e Kosovës dhe të territoreve të veriut të Shqipërisë së sotme, ngaqë hekurudha do të kalonte në këto treva. Në mbështetje të idesë për dalje në det pushtetarët serbë filluan gjithnjë e më tepër të përdornin shprehjen “Serbi e Vjetër”, që sipas tyre, nënkuptonte një hapësirë gjeografike që përfshinte këto treva: Kosova, Dukagjini, sanxhaku i Novi-Pazarit, pjesa veriore e Maqedonisë deri te lumi Vardar, pjesa verilindore e vilajetit të Shkodrës dhe pjesa veriore e Adriatikut, përfshirë Lezhën, Shëngjinin, Vlorën etj.³¹ Një hekurudhë e tillë me dalje në Adriatik apo Selanik do të mundësonte kontrollimin e tregtisë ballkanike, prandaj u mbështet jo vetëm nga Rusia, Franca e Britania, por edhe nga shtetet

²⁸ *Po aty*, 449.

²⁹ Joseph Swire, Shqipëria ngritja e një mbretërie (Tiranë: Dituria, 2005), 114.

³⁰ Biljana Stojić, “The International Dimension of a local problem: Serbian goals versus Italian aspirations in Albania (1912-1914)”, in: *War, Peace and Nation-Building (1853-1918)*, edited by Aleksandar Rastović (The Institute of History Belgrade and Sapienza University of Rome, 2020), 207-208.

³¹ Јевто Дедијер, “Стара Србија географска и етнографска слика (1912.)”, Београд, 2000, shikuar më 10 prill 2023, <https://dokumen.tips/download/link/dr-jevto-dedijer-stara-srbija-geografaska-i-etnografaska-slika.html> (qasur më 10.04.2023).

ballkanike si Rumunia, Bullgaria dhe Greqia, të cilët shihnin rrezik nga planet e hekurudhave austro-hungareze në Ballkan, të cilat synim e kishin Mesdheun.³² Në këtë kontekst duhet kuptuar edhe qëndrimin që fuqitë në fjalë kishin për çështjen shqiptare. Ndryshe nga këto fuqi, Austro-Hungaria u afrua me faktorin shqiptar me shpresën se do të ishte mbështetës në realizimin e synimeve reciproke.

Paralelisht, marrëveshja e Antantës u shoqërua me mirëkuptimin që Franca dhe Britania treguan ndaj interesave ruse,³³ respektivisht mbi depërtimin kulturor dhe politik rus te popujt sllavë të Ballkanit (serbët dhe bullgarët). Tani nën ndërmjetësimin rus filluan të finalizoheshin planet për pretendimet e tyre territoriale në Ballkan. Serbët ishin më të interesuar për një aleancë ballkanike, sepse do ta realizonin më lehtë pretendimin për dalje në Adriatik. Sigurisht, fokusi binte mbi tokat shqiptare dhe Maqedoninë, të cilat konsideroheshin si “të pushtuara nga osmanët” dhe nga të cilat duhej dëbuar “Perandorinë Osmane”, sikurse deklaroi ata.

Përpjekjet për afrimin midis sllavëve (serbëve dhe bullgarëve) u bënë më intensive sidomos pas Kryengritjes së Kosovës të vitit 1910, kur mbreti dhe kryeministri i Serbisë ishin pritur në vizitë nga cari rus ku edhe ishin diskutuar projektet sllave në Ballkan.³⁴ Pajtimi midis serbëve dhe bullgarëve për arbitrazhin e carit rus dëshmoi se Rusia ishte nxitëse dhe garantuese e kësaj marrëveshjeje. Përmes kësaj marrëveshjeje Rusia dëshironte ta frenonte zgjerimin e influencës austro-hungareze në Ballkan dhe njëkohësisht përmes aleatëve të saj të kishte qasje në Adriatik dhe në këtë mënyrë të forconte pozicionin e saj në Ballkan. Rol të madh në përafrimin serbo-bullgar dhe në kapërcimin e kontradiktave midis Sofjes e Beogradit luajtën sidomos ministri rus në Beograd Hartvig dhe ai në Bullgari Nedeljkovi.³⁵ Në këtë mënyrë, gjatë muajve prill-shtator 1912 u finalizuan aleancat

³² Erhan Turbedar, “Understanding ambitious and expansionist approaches in the proces leading to the Balkan Wars through the railway exmple”, *The Centenary of Balkan Wars (1912-1913)*, (2014): 892-893.

³³ Gilbert Murray, *The Foreign Policy of Sir Edward Grey 1906-1915* (London: Oxford at the Clarendon Press, 1915), 78.

³⁴ Xh. Shala, “Lidhja e Aleancës Ballkanike dhe shqiptarët”, *Gjurmime albanologjike, Seria e Shkencave historike*, 20/1989, (1990): 240.

³⁵ Thoma Murzaku, *Politika ballkanike e Rusisë dhe çështja shqiptare* (Tiranë: Mësonjtorja e parë, 1999), 55.

ballkanike midis shteteve ballkanike (Serbisë, Bullgarisë, Greqisë dhe Malit të Zi).³⁶

Aleanca nuk ishte drejtuar vetëm kundër Austro-Hungarisë e Perandorisë Osmane, por në veçanti ishte për copëtimin e Shqipërisë dhe të Maqedonisë. Këto shtete kishin divergjenca të mëdha mes vete, për shkak se në shumë raste synimet e tyre përplaseshin. Ndonëse disfata e Portës në luftën Italo-Osmane e vuri diplomacinë e shteteve ballkanike në lëvizje për të lidhur aleancën sulmuese kundër Perandorisë Osmane, asnjë datë e përafërt nuk u caktua për fillimin e veprimeve ushtarake as në marrëveshjen serbo-bullgare, as në atë bullgare-greke. Shkakun imediat për fillimin e sulmit do ta jepte lëvizja shqiptare e në mënyrë të veçantë Kryengritja e Madhe, e pranverës 1912 që u përhap sidomos në Shqipërinë Veriore.³⁷ Një zhvillim i tillë nxiti reagimin e aleatëve ballkanikë, të cilët, njëri pas tjetrit i shpallën luftë Perandorisë Osmane në tetor të vitit 1912.³⁸ Pasojat e kësaj lufte dhe vendimet që mori Konferenca e Ambasadorëve në Londër (1912-1913) ishin të rënda për shqiptarët. Në shtetin shqiptar që u njoh më 1913 u përfshinë rreth 36% e viseve shqiptare me një popullsi prej 700 000 banorësh, ndonëse para luftërave trevat shqiptare numëronin rreth 2 milionë banorë.³⁹

Por, moszgjidhja e çështjeve që dolën nga këto luftëra dhe pretendimet tjera të Fuqive të Mëdha shpien në shpërthimin e Luftës së Parë Botërore. Faktori naftë i cili pashmangshëm u ndërlidh me çështjen e hekurudhave e më pas edhe të interesave ekonomike dhe politike të Fuqive të Mëdha, e si rrjedhojë edhe me satelitët e tyre ballkanikë, nxiti ndryshimin e *status quo*-së në botë, lidhjen e aleancave të ndryshme, promovoi nacionalizmin dhe kështu hapi rrugë për shpërthimin e luftërave ballkanike dhe më pas të Luftës së Parë

³⁶ Gjyltekin Shehu, “Aspiratat e shteteve ballkanike ndaj territoreve shqiptare 1908-1912”, *Shqiptarët në rrjedhat Ballkanike*, Instituti Albanologjik (1996): 79; Histori e Popullit Shqiptar, Vëllimi II (Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, 2002), 502; Ledia Dushku, “Kryengritja shqiptare e vitit 1912: Qëndrimi i Greqisë dhe Komiteti Ballkanik i Londrës”, *Kosova*, 33/34 (2010/201), 215; Isa Bicaj, *Marrëdhëniet shqiptaro-malazeze 1881-1914* (Prishtinë: Instituti i Historisë), 2003, 136.

³⁷ Arben Puto, *Pavarësia shqiptare dhe diplomacia e Fuqive të Mëdha 1912-1914* (Tiranë: Toena, 2012), 65.

³⁸ Stavrianos, *Balkan since 1453*, 510.

³⁹ *Historia e shqiptarëve gjatë shekullit XX*, Vëllimi I (Tiranë: Akademia e Studimeve Albanologjike, Instituti i Historisë, 2022), 184.

Botërore që u shoqërua me pasoja të mëdha për popujt e përfshirë në të. Pasojat më të rënda të këtyre ballafaqimeve i bartën shqiptarët. Jashtë shtetit shqiptar mbetën më tepër se gjysma e popullsisë dhe e territoreve të banuara me shqiptarë.